

Verslag van Anita Lemoine: vier weken meewerken op 3 schooltjes van Vrienden van Kleutercentra in Brazilië in Salvador da Bahia.

16 juni 2018 – 17 juli 2018

Een korte sabbatical van mijn werk gaf mij de gelegenheid om 4 weken mee te doen met de projecten in Salvador. Ik ben al 25 jaar betrokken bij de stichting en elke keer als ik een bezoek deed aan de schooltjes kreeg ik de wens om daar eens echt mee te werken. Nu werd die wens werkelijkheid! Het was een maand met bijzondere ervaringen. Ik heb veel gezien en meegemaakt.

Als eerste wil ik meteen zeggen: **De schooltjes draaien goed. Daar ben ik écht trots op.** Dit is ook een enorme opsteker voor de kracht van de Stichting Vrienden van Kleutercentra in Brazilië. Ik heb veel kunnen observeren, bespreken en mee kunnen doen. Als je een hele week op een schootje meedraait zie je écht hoe het gaat en kun je er beter op reflecteren.

Ik ben door alle projectleiders hartelijk ontvangen en allen vonden het een eer dat ik zoveel tijd met hen wilde doorbrengen. Veel mensen op de projecten ken ik al lang en het weerzien was hartelijk en warm. Het emotioneerde me bijvoorbeeld om kokkin Teresinha te zien, 70 jaar oud en al 25 jaar kookt ze voor de kindertjes. De projectleiders zijn allen charismatische mensen met een enorme loyaliteit naar hun project en de buurt. Ik heb enorme bewondering voor ze. Toch deed het me ook deugd dat naast de ervaren rotten in het vak er ook vernieuwing en verjonging is. Beide groepen hebben elkaar veel te leren. Omgekeerd is er vanuit de projectleiders veel erkenning en dankbaarheid naar de donateurs van onze stichting, ze vinden het bijzonder “dat aan de andere kant van de aardbol er mensen zijn die hen helpen” om dit belangrijke ontwikkelingswerk in de *favela*, de sloppenwijk, te volbrengen en vol te houden.

Het pedagogisch niveau is verbeterd. De laatste jaren worden door de gemeente hogere eisen gesteld aan kinderopvang en moeten de leerkrachten bepaalde pedagogische niveaus hebben gehaald, om de gemeentelijke bijdragen te kunnen blijven ontvangen. Extra bijscholing moet door de leerkrachten zelf betaald worden. Tegenwoordig is hier een soort studiebeurs voor, een soort lening. Werkers investeren in hun ontwikkeling en toekomst. Voor een aantal werkers is het een manier om via ervaring op onze schooltjes hogerop te komen naar banen op particuliere scholen, wat uiteindelijk beter verdient. Als een schooltje aan de *pre-escolar* voorwaarden voldoet en alle bewijzen heeft kunnen leveren (o.a. ook alle gegevens van de kinderen die op school zitten), belooft de gemeente een soort subsidie: de ‘*convenio*’. Maar het blijft elke keer de vraag of je die subsidie ook daadwerkelijk krijgt, want een belofte in Brazilië is niet altijd wat waard. Zeker in een jaar van verkiezingen, dan verdwijnt blijkt het geld vaak daarheen. Dit is een voorbeeld van corruptie en zo zijn er talloze voorbeelden van groot tot klein, wat soms woestmakend is in mijn ogen, maar het arme volk in Brazilië is het gewend. Brazilianen zijn er gelaten onder hoewel ik wel het idee heb dat er meer bewustwording ontstaat over deze ongerechtigheid. Social media en educatie helpen om hierin verandering voor de toekomst te brengen.

Terug naar het pedagogisch niveau: de leerkrachten weten beter dan vroeger hoe peuters en kleuters stapsgewijs leren. Dit gebruiken ze in hun lessen. Herhaling is hierin een belangrijk onderdeel. Kleine kinderen leren beter spelenderwijs. Belangrijk is dat kinderen abstracte woorden leren zoals: licht en donker, snel en langzaam, hoog en laag, lief en boos, dik en dun, enzovoorts. Juffen praten vooral veel met de kinderen, ze laten de kinderen vertellen over belevenissen, de kinderen leren om te verwoorden. Ook het voorlezen speelt hierin een belangrijke rol. Ik vond het prachtig om dit te observeren. Tussendoor wordt er vaak gezongen: Brazilianen hebben ontzettend veel liedjes met allerlei gebaren erbij. Ze maken het meteen swingender en dansen hoort daar ook

bij. Kleuren, vormen en getallen komen veel terug. Herhaling op herhaling en de kinderen houden hiervan.

Er wordt veel gebruikgemaakt van thema's die actueel zijn: seizoenen, de dag van grootouders, de dag van vriendschap, verjaardagen, etc. Toen ik er was, was het de tijd van WK en dat is voor voetbalminnend Brazilië een prachtig thema. Zo ook het Sao Joao feest van 23 juni. Alle projecten hebben tegenwoordig een pedagoog in dienst. Deze werkt halve dagen (dat is goedkoper). Ze bereidt veel thema's voor en stemt zaken af tussen de klassen. Elke week is de pedagoog de leidende factor in de leerkrachten-vergadering over hoe de komende week eruitziet, wat de aandachtspunten zijn en hoe thema's uitgewerkt kunnen worden. Ook wordt hier gesproken over acties m.b.t. kinderen die te vaak afwezig zijn, die te vaak te laat komen, gesprekken met ouders, of hoe om te gaan met gedragsproblemen van kinderen.

Het thema anti-geweld op de schooltjes geeft de kinderen een belangrijk motto mee en voor veel kinderen werkt dit als beschermende factor om voor school en andere dingen te kiezen. Aandacht voor geweld vertaalt zich voortdurend in het dagelijkse leven van de school: kinderen mogen elkaar niet slaan, worden geholpen om zaken op de lossen met woorden, met liefde, goed maken, sorry zeggen, compassie voor elkaar hebben. Eigenlijk heel normaal, maar in Brazilië vergt het extra aandacht in een samenleving waarin geweld zo nadrukkelijk aanwezig is. Aandacht hiervoor op jonge leeftijd is een schild, een wapen om op latere leeftijd niet voor geweld te kiezen.

Elke klas heeft een leerkracht en een klasse-assistent. Sommige leerkrachten werken parttime omdat ze niet fulltime betaald kunnen worden. Het zwaartepunt van het onderwijs (ook gericht op schrijven, letter herkenning, tellen, rekenen, enzovoorts) ligt in de ochtend tot het middageden van 12 uur. Hierna wordt er tandengepoetst en geslapen. Alle kinderen slapen en halen zo slaap in van de avond ervóór, Veel kinderen gaan laat naar bed en slapen onrustig omdat ze in een klein huisje met veel mensen wonen in een vaak onveilige buurt. Tijdens het slapen hebben de leerkrachten ook even rust, tijd om zelf te eten, tijd om dingen voor te bereiden, tijd voor de telefoon (want die heeft ook iedereen).

Na het slapen wordt er vooral gespeeld (soms ook buiten), TV gekeken en fruit gegeten. In de ene klas wordt beter gespeeld als in de andere klas. Ook hier heb je als leerkracht invloed op. Regelmatig wordt er een doos met speelgoed omgekeerd. Bij rijkere scholen opgehaald speelgoed, wat inmiddels al behoorlijk incompleet en kapot is. De kinderen stuiven eropaf want velen hebben favoriet speelgoed. Ook hier zie je het wisselende niveau van kinderen: hoe ze tot echt spelen kunnen komen, of dat ze ermee gooien, het slopen, het van elkaar afpakken, of onder een tafel gaan zitten en alleen het vergaarde speelgoed vasthouden.

Regelmatig wordt er even gekleid. Iedereen krijgt een drolletje klei om mee te kleien. Er zijn kleuters die met een beetje klei iets kunnen maken en hiermee spelen. De fantasie is helpend, maar er zijn ook kleuters die echt nog in de anale fase zitten en de klei overal aan uitsmeren. Er wordt regelmatig gedanst op een stukje muziek. Het is mooi om te zien hoe vroeg het ritme van de Samba en Forro er al in zit.

Ik heb grote bewondering voor de juffen die met weinig middelen en soms moeilijke kinderen de boel draaiende houden. Ik heb erg moeilijke agressieve kleuters geobserveerd. Deze kleuters hadden veel verstorende invloed op de les en negatieve invloed op de veiligheid in de klas. Als ik er individueel wat mee deed, kon ik ze bereiken. Dan waren het aandoenlijke mannetjes. Van de jufs hoorde ik hun verhalen over huiselijk geweld thuis, verwaarlozende of drugsverslaafde ouders. Die context verklaarde waarom ze zo druk of agressief waren. Toch was er veel verschil hoe juffen deze moeilijke kinderen aanpakten: ervaring, geduld, liefde en vakmanschap zijn dan belangrijke ingrediënten. Toen ik er was werd kleine Pablo overgezet naar een andere klas vanwege zijn agressieve gedrag. Hij kwam in de klas van een ervaren leerkracht en daar ging het veel beter met hem.

Er waren autistische kinderen en veel drukke kinderen die hier in Nederland al snel het etiket ADHD zouden krijgen, maar de context van de kinderen is denk ik de grootste verklaring, niet de diagnoses. Met liefde worden deze kinderen erbij gehouden en krijgen ze meer ruimte dan de gemiddelde adhd-er in Nederland.

Ik heb ook veel intelligente kleuters en sociaalvaardige kinderen gezien. Die profiteren veel meer van het onderwijs. Ze zijn ijverig en kunnen al beginnend schrijven. De zelfregulatie is al beter en ze houden de oefeningen langer vol en geconcentreerder. Dit voorbereidend onderwijs zal hen de rest van hun schoolcarrière helpen als fundament. Deze kinderen oefenen hier met hun discipline en zullen dit gebruiken om andere doelen te behalen. Veel kinderen die op de crèche zaten, stromen later door naar de projecten voor jongeren. Zo blijven ze toch nog verbonden met het schooltje. Er ontstaan intergenerationele opvolgers. Zo is Isaaq, de zoon van Marlene (de oprichtster van ACEF samen met Bernadette) algemeen coördinator geworden. De dochter van een keukenhulp, ooit zelf als kleuter op het schooltje gezeten bij Adalberto, is nu klasse-assistente. Diverse moeders die vroeger zelf als kleuter op school zaten helpen er nu. Hierdoor is er veel verbinding binnen de projecten over vele jaren, over generaties heen.

De kinderen leren ontzettend veel en werken hiermee aan het fundament van hun persoonlijkheid, die gevormd wordt in de eerste 6 jaar van je leven. Ik hoop dat Brazilië wakkerder wordt en gaat snappen dat opvoeding en educatie in deze jaren moet starten. Ook om wat te doen aan al het geweld in de samenleving.

Bij de werkers is veel liefde voor de kinderen. Er wordt veel omhelst en gekust. Er is veel nabijheid. De kinderen voelen zich welkom en gezien. Hoewel het soms ook moeilijk is voor de werkers, want de klasjes zijn vol en druk en de druktemakers nemen soms te veel aandacht in beslag. 's Middags zijn er een paar assistenten die de haren kammen van de meisjes met heerlijk ruikende kokosolie. Het lijkt gewoon maar het is een mooi moment van individuele aandacht en aanraking. Bij één project hebben ze zelfs een sportleraar die sport en spel met de kinderen doet. Ze zijn er dol op. Hoewel er enkelen ook doordraaien door de ruimte en minder structuur. Hij laat ze halverwege de les maar hun gang gaan en eigenlijk zie je dat de hele drukke kinderen dan nog meer verstoring werken. Toch pakt hij het eind weer goed op door alle kinderen om zich heen te verzamelen en een korte uitleg te geven wat belangrijk is: samen spelen, niets kapot maken, etc.

De problemen zijn zó groot in Brazilië. Als je daar over denkt word je moedeloos. Gaat het ooit nog de goede kant op in Brazilië? Hoe krijgen we dit land veilig? Hoe krijg je een gelijkwaardige verdeling? Hoe gaan mensen zich veiliger voelen? Hoe krijgen we de drugsverslaving eronder? Hoe de corruptie aan te pakken? Waar begin je? Een ding is zeker: educatie en onderwijs zijn een belangrijk ingrediënt!

Dus.... Niet bij de pakken neerzitten, dan maar weer gauw je richten op de positieve veranderingen die er ook zijn. Dat geeft hoop én vreugde. Dat doet de Braziliaan ook. LEEF in het hier en nu!! Vandaag schijnt de zon en dat is fijn. Toen Brazilië verloor in de WK was er even de teleurstelling maar al snel werd het vuurwerk toch maar afgestoken. Na 5 minuten was het verlies vergeten en ging het leven verder.

Ik heb 2 weken in een klooster overnacht omdat het daar veilig was, aan de rand van de *favela*. Een van onze crèches is op het terrein van het klooster en wordt gesteund door het klooster. Overdag was ik in de drukte van de schooltjes en 's avonds leefde ik naast het devote leven van de nonnen. Een groter verschil kun je niet hebben. Langzamerhand mocht ik meer bij de groep van 14 nonnen zijn en mocht ik 2x daags met ze mee eten i.p.v. in mijn eentje. Op de laatste dag heb ik zelfs een preek in de kerk gegeven. Bijzonder, het ontroerde me tot tranen toe.

De nonnen komen niet vaak op de crèche, maar houden wel in de gaten hoe een en ander verloopt. Ik was bijvoorbeeld kritisch op 2 jongere juffen die mijns inziens te weinig structuur gaven. Madre

Vera heeft er iemand anders nog naar laten kijken en die vond dit ook. Ze heeft toen een pittig gesprek gehad met de juffen over wat er van hen verwacht werd. Madre Vera is een wijze slimme vrouw. Ze heeft veel invloed in de Franciscanenorde in Brazilië.

De nonnen zijn getrouwd met God. De hele dag door luiden op gezette tijden de kerkklokken en klonk het hoge gezang van de nonnen uit de kerk. Daar worden dan alle rituelen elke dag nauwgezet uitgevoerd.

Ik heb veel van de taal geleerd. Het snelste leer je als je moet. Niemand spreekt Engels, dus ik moest wel. Hoe ingewikkeld om veel dingen niet te verstaan en/of verkeerd te begrijpen. En hoe belangrijk om te oefenen. Elke vluchteling moet in Nederland hier meer begeleiding in krijgen, d.w.z. meer gelegenheid om te oefenen en daarvoor is nodig contact, samen dingen doen. Taal is een van de belangrijke dingen in verbinding. Ik vond het echt leuk om de taal te leren. Hiervoor had ik nog wel langer in Brazilië willen blijven.

Maar ook de non-verbale taal. De Brazilianen zijn goed in lichamelijke verbinding. Aanraken, omhelzen, elkaar kussen, dat gaat hier zo makkelijk. Het voelt warm.

Soms ook... té gemakkelijk. Seksueel misbruik is hier een groot probleem. Er is gelukkig meer aandacht voor. Maar de Braziliaan praat er niet graag over. De leerkrachten zijn inmiddels meer op de hoogte van kenmerken en als er iets is, wordt dit besproken met ouders en betrokkenen. Meer openheid en bewustwording is de eerste stap om dit probleem aan te pakken.

Een van de grootste problemen in Brazilië is veiligheid. Iedereen is bang. Het is HET onderwerp van arm en rijk. Je hoort voortdurend verhalen. Zoals wij hier in Nederland 10x per dag over het weer praten, gaat het daar 10x per dag over veiligheid, zeg maar liever onveiligheid. En alles wat aandacht krijgt wordt groter. Het maakt iedereen bang. In de wijk van Nordeste waar ik een week op het schooltje ben geweest zijn 31 mensen doodgeschoten in de maand juni. Met name jongeren, door politie of door elkaar: door bendes die een strijd uitvechten over de drugshandel. Ook zijn 2 vaders van jongetjes op de crèche doodgeschoten. Zélf in de week dat ik er was: die vader ging ijsjes halen en kwam niet meer terug.

Het drugsgebruik is een groot probleem. Met name jongeren die gaan gebruiken, zijn levensgevaarlijk. Ze zijn onder invloed en hebben wapens en messen. De jongeren die geen of weinig scholing hebben gehad, lopen de grootste kans om crimineel te worden en dan word je ook niet oud. Dat weten ze. Als een soort lemmingen gaan ze hun eigen afgrond tegemoet.

Ik heb veel gehad aan mijn zesde zintuig, gericht op veiligheid. Veiligheid is de focus van mijn werk in de forensische psychiatrie. Maar veiligheid in Brazilië heeft vele dimensies erbij gekregen. Veiligheid zit voor een groot deel in jezelf o.a. in het vertrouwen dat de meesten mensen goed zijn en daarnaast ook met gezond verstand blijven redeneren. Maar dan nog blijft het voortdurend zoeken naar grenzen: ga ik hier nog wel of niet over straat? Hoeveel geld neem ik mee want de kans, dat ik overvallen word is zeker aanwezig. Elk huis dat ik binnenging, van rijk en arm, staat stijf van sloten, hekken voor het raam, ommuurd met glasscherven, stroomdraden, alarm, honden etc etc. De nonnen zeiden dat het nu veilig was in het klooster. Na de vorige overval hebben ze stroomdraad laten plaatsen. Ik heb het bekeken maar een goed klimmer komt hier ook wel overheen. Veel maatregelen geven misschien een iets veiliger gevoel maar in wezen is dit niet de oplossing.

Omdat ik alleen was, ben ik meerdere keren door mensen de *favela* mee ingenomen op het eind van de dag. Dit werd makkelijker gedaan dan toen ik met mijn gezin er was. Ik werd uitgenodigd om te eten bij mensen thuis, om voetbal te kijken. In de chaos, en doolhof van huisjes, steegjes, kleine straten van de *favela* is veel verbinding en gezelligheid in de huisjes. Er is veel herrie. Alle ramen zijn open en de muziek en tv staan in de meeste huizen op hard. Alle huisjes hebben veel bewoners. Vaak intergenerationeel. Als *gringo* voelde ik me op straat kwetsbaar. Overdag valt het wel mee. Zeker als je met de juiste mensen meeloopt. 's Avonds werd ik vóór 20u teruggebracht. Na 20u gaat eigenlijk niemand meer graag over straat. Door de *favela* moet je rijden met autoramen open, ze willen zien

wie er in de auto zit en anders wordt er misschien op je geschoten. Buiten de *favela* juist alle ramen dicht van de auto en liever doorrijden bij een rood licht. Stilstaan kent risico's. Toch kan je met een auto ook wel 's avonds weg, of met een taxi. Zeker met het motto: ik laat me thuis niet opsluiten. Er zijn veel parkeerplekken met een mannetje dat voor een footje op je auto let.

En dan het verkeer. Over veiligheid gesproken. Veel Brazilianen rijden als malloten. Menigmaals heb ik mijn vingers gekruist in de hectiek van het verkeer. Ik heb echt beter geleerd om los te laten, mijn angst te benoemen, te voelen en vervolgens kalm te blijven. In de auto van Angela, mijn contactpersoon, heb ik 7 doden geleden. Ze rijdt chaotisch, niet regelmatig. En toch liep het elke keer goed af. Dat werd mijn helpende gedachte.

Alle schooltjes hebben goede keukenhulpen. Het eten is een belangrijk element: het is basic en goed gezond. Het eten geeft structuur aan de dag. Om 8 uur komen de kinderen binnen en gaan rustig spelen, tot 9u en dan is het ontbijt (warme melk met koekjes), om half 12 is het warm eten, hierna slapen 2 uur slapen, om half drie vers fruit, vers vruchtensap en koekjes, tussen half 5 en half 6 gaan de kinderen naar huis. De school is op de hoogte van de armoede thuis en sommige moeders krijgen soms wat extra eten mee naar huis. Bij één project komen elke middag een aantal moeders bij toerbeurt afwassen in ruil voor eten. Bij twee projecten is er een aparte eetzaal. Dat werkt beter vind ik en is hygiënischer in de schoonmaak. Het is opmerkelijk hoeveel de kinderen eten. De meesten eten volle borden weg. Veel kinderen weten dat ze hier hun eten moeten halen want thuis is er niet veel. Op de projecten komen veel mensen rondom etenstijd langs. Dan kun je een bord mee eten. Ook de mensen van de andere projecten zoals ballet, karate, capoeira, enzovoorts eten dan mee.

Alle projecten besteden aandacht aan tandenpoetsen, aan handen wassen, aan haren netjes kammen. Als je die krullenbollen niet goed kamt, vaak met een soort kokosachtige conditionercreme, beland je al snel in dreadlocks. Maar ik vond het vooral prachtige koppen met krullend haar. De Braziliaan is best ijdel. Bij het kloosterproject worden de kinderen zelfs eenmaal per week gedoucht. Jongens en meisjes keurig apart. Ze vinden het heerlijk. Menig kind heeft thuis geen douche.

Ik zag veel overeenkomsten bij de drie verschillende schooltjes/wijken waar ik ben geweest maar ook verschillen. Bij de een was het onderwijs beter, bij de ander was er meer ruimte of werden de tanden beter gepeetst. Er werd wel of geen gebruik gemaakt van onderwijsboeken, er was wel of geen tv-toestel in de klas, enzovoorts. Wat is dan een betere school??? En waar ga je op scoren? Belangrijkste vond ik in ieder geval de structuur, het omgangsklimaat en de veiligheid die daarmee gepaard gaat. Dan scoren alle schooltjes een dikke 8, of misschien wel een 9.

Bij alle projecten is het tegenwoordig regel dat er een portier bij de ingang staat. Hij bepaalt wie er wel en niet binnenkomen. In principe blijven alle ouders buiten, tenzij ze iets met de leerkracht willen bespreken. Dit geeft veel rust binnen. De scholen zijn eilanden van veiligheid en ontwikkeling in de hectiek, chaos en onveiligheid van de *favela*.

De schooltjes geven veel veiligheid aan de kinderen. De kinderen leren veel belangrijke waarden als samenwerken, respect, niet slaan, op je beurt wachten, sorry zeggen, delen, netjes eten.

De kinderen leren hier veel, hoe belangrijk is het toch om het fundament van de persoonlijkheid die hier gevormd wordt te ondersteunen.

Ik heb mooie gesprekken gehad over educatie. Educatie is een machtig wapen in het geweld van onveiligheid. Veiligheid en antigeweld zijn belangrijke thema's op de schooltjes. Als kind kan je al leren dat slaan, drieggen, vechten, macht niet de oplossing is. Als kind kan je leren dat sorry zeggen, rustig worden, praten, delen etcetera de verbinding geeft met anderen.

Wat is het effect van zo'n schooltje t.o.v. alle problemen in Brazilië? Een druppel op de gloeiende plaat? Het macroniveau in Brazilië stemt pessimistisch, dat klopt, maar ons werk op de schooltjes op microniveau (individueel en familie) en mesoniveau (buurt) stemt hoopvol. Je moet ergens beginnen; verbeter de wereld en begin bij jezelf. Een kind dat zich goed ontwikkelt geeft hoop voor de toekomst, zal zelf een betere ouder zijn, kan beter een baan vinden, dit geeft hoop!

De komende verkiezingen in Brazilië geven weinig hoop. Eigenlijk zegt elke Braziliaan: er valt weinig te kiezen. Oud-president Lula, die op zich bij de armen populair is, zit in de gevangenis. Iedereen weet dat ze daarom hem niet kunnen kiezen. Een andere kandidaat is Bolsonaro: hij predikt dat hij alle criminelen zal neerschieten, nog meer geweld. Ook is zijn taal naar en over vrouwen gewelddadig. Hij wordt de Braziliaanse Trump genoemd. De derde kandidaat doet al voor de 3^e keer mee en is er een van de religieuze partij waar niet veel op gestemd zal worden. Als je niet gaat stemmen, krijg je als Braziliaan een boete. Dus stemmen gaan ze, maar ze kunnen ook op niets stemmen. En dat zal veel gebeuren. Hoe gaat dit land veranderen in kort tempo, als de leiders het zo laten afweten? Er is nog een lange weg te gaan en dat weten de Brazilianen ook. Dus richt je je vooral op jezelf en je naaste omgeving, het landsbelang is dan meer een ver van mijn bed show. Ze kijken ernaar op tv zoals je naar de *telenovela* (soap) of het voetbal kijkt. Verbazing, vermaak en ontzetting.

Ik kijk met tevredenheid terug op mijn bezoeken en meedraaien met de schooltjes. Het is het waard dat wij als Stichting dit ondersteunen. In Nederland is het moeilijker geworden om voldoende donaties binnen te krijgen: Brazilië is ver weg, het is minder populair door de verhalen over corruptie, ontwikkelingswerk promoten via *social media* is een kunst apart, problemen die dichter bij de Nederlander staan zoals kanker of alzheimer zijn meer in trek om voor te geven. Ik heb deze context uitgelegd aan onze projectleiders. Ze snappen dit. Ze zijn zo dankbaar dat wij in Nederland hen nog steeds ondersteunen en hopen dat we dit blijven doen. *Si Deus quisere*, als God het wil. Dat is altijd handig om achter zaken te zeggen als je iets heel erg hoopt. En hoop is belangrijk om door te gaan. Ik heb veel erkenning gegeven aan alle werkers van de schooltjes. Ze verdienen het en het geeft hen hoop om door te gaan. Met mijn Google vertaal-app heb ik voor alle schooltjes een speech gemaakt die ik op het eind aan ze heb voorgelezen.

Ik heb genoten van alle andere activiteiten die er zijn naast de opvang voor de peuters en kleuters. Ook hier kan ik nog 6 kantjes van opschrijven. De karategroep bij het klooster leidt een bloeiend bestaan. Ze halen regelmatig prijzen binnen bij wedstrijden. Zo ook de balletgroep: maar liefst 200 meiden van 7 tot 26 jaar komen meerdere keren per week naar balletles. Zeer fanatiek, heel mooi. De besten krijgen een plek om auditie te doen bij de professionele dansschool. Dus ook nog kans om hogerop te komen maar vooral een manier om samen te zijn, te sporten, te dansen, discipline op te doen, te lachen. Eens per jaar is er een optreden in het grootste theater van Salvador en de opbrengst gaat ook voor een deel naar de crèche.

De automechanica opleiding bij ACEF is een geweldige kans voor jongens om een vak te leren. Het jongerenproject geeft aandacht aan heel veel gebieden en houdt veel jongeren van de straat. Het integratieproject voor de lagereschoolkinderen ondersteunt onderwijs en sport. Het jonge-moederproject met baby's van zwangerschap tot 2 jaar heeft mijn hart gestolen. Marlene is hier nog steeds de bepalende factor in. Jonge moeders leren wat belangrijk is voor baby's om zich goed te ontwikkelen. Wat een geweldig project!!!

Ik eindig met nogmaals de slogan: De schooltjes zijn een belangrijk wapen in de strijd tegen het geweld in de Braziliaanse maatschappij!